

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ КОНТЕКСТІВ ПОНЯТЬ «ІДЕНТИЧНОСТІ» ТА «САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ»

Вагомою особливістю сучасного соціуму є надзвичайна рухливість і певна невизначеність соціальних змін. Суспільні процеси, які наразі відбуваються, створили ідентифікаційний синдром, який проявляється у вигляді нових механізмів соціогрупових ідентичностей та постійній необхідності їх досліджень.

Розгляд ідентичності з позиції пошуку відповідей на питання, які б допомогли краще зрозуміти способи, методи рівноваги індивідуального й соціального буття особи в переповненому різноманітними ризиками постіндустріальному суспільстві, дуже широко представлена в міждисциплінарному науковому просторі, проте, ця тема досліджень продовжує бути значимою, актуальною та розкриватися з позиції нових аспектів бачення.

Так, ідентифікаційні моделі сучасної людини, яка належить до постіндустріальної реальності, тяжіють до вибору цінностей громадянського суспільства, зокрема, поваги до особи, її самобутності та унікальності, до справедливості, толерантності, свободи вибору, до творчого та духовного розвитку людського потенціалу. Перегляд усталених й нових способів сприйняття соціальної дійсності, які можливо й необхідно контролювати з позиції зменшення чи, взагалі, усунення негативних сторін, які зумовлені невідповідними ідеями володарювання та споживання, є наразі глобальною проблемою людства й одним з необхідних елементів ідентичностей сучасної особи. Концептуальною зміною відношення до дійсності, з подальшим зменшенням небажаних ідентичностей у соціальному поступі є, зокрема, формування планетарного усвідомленого мислення, основою якого виступає відчуття відповідальності за все те, що відбувається не тільки з окремими

суспільствами, їх соціальними інститутами, організаціями, спільнотами громадян, а й людством як мега-спільнотою загалом.

Глобальні соціальні зміни, поява нових соціальних інститутів активізували процеси соціальної ідентичності особи, зробивши їх постійним об'єктом досліджень. Аналіз механізмів утворення, підтримання, подальшого розвитку ідентичності у необхідному для прогресивного суспільного поступу, є вагомим у підтриманні загальнозначущого для соціуму аспектом сьогодення. Поняття «ідентичність» ми використовуємо в значенні, що позначає певний стан, який відповідає результату ототожнення, передбачає певне самовизначення особи серед наявних соціокультурних параметрів і загальне визнання їх представниками тієї спільноти, з якою людина себе уподібнює (спільні ідентичності). Поняття «ідентифікація» використовується нижче в значенні специфічного соціо-психічного процесу пошуку стану ідентичності.

Наразі поняття ідентичність набуває дедалі більшого розроблення в соціологічних дослідженнях зарубіжних та вітчизняних дослідників таких як Е. Еріксон, Е. Гідденс, З. Бауман, Дж. Рітцер, П. Бергер, В.Ядов, А. Ручка, С. Макеєв, та інші.

Варто зазначити, що поняття ідентичності розкриває індивідуальну, особистісну та соціальну сторони «Я-концепції» особи, а не тільки якусь одну з її сторін. Зокрема, на індивідуальному рівні ідентичність розуміється як результат усвідомлення індивідом власної присутності в просторі й часі, в конкретному фізичному тілі, з особливими рисами характеру, темпераменту з певним попереднім досвідом і сподіваннями на майбутнє.

На особистісному рівні ідентичність, як відомо, визначається через відчуття особою власної самоцінності, неповторності себе й свого життєвого досвіду, який ґрунтується на вмінні поєднати всі ідентифікації зі здібностями й сприятливими можливостями в соціумі. На соціальному рівні ідентичність відображає внутрішню солідарність людини з ідеалами соціальних спільнот й стандартами, які розподіляють світ на «своїх» і «чужих».

Необхідно підкреслити той факт, що ідентичність характеризується органічною єдністю особистісного та соціального рівнів ідентичності. Відтак, соціальна ідентичність є усвідомленням групою своїх уявлень, норм, інтересів. Об'єднання їх у спільноти означає, що ці уявлення є поширеними у даному соціальному осередку та є досить однорідними в її межах. Отже, пояснення ідентичності як певного свідомого способу розуміння власного образу себе та оточуючої дійсності підкреслює множинні взаємовідносини суб'єкта із оточуючою реальністю.

Про складний взаємозв'язок соціального та індивідуального, одним з перших вказує Е. Еріксон, який не відділяє соціальну реальність від особистісної ідентичності. Головними впливовими причинами виникнення й формування ідентичності, згідно поглядів дослідника, є мінливі процеси у соціальній реальності та культурні особливості буття у соціумі [5, 145]. За допомогою поняття ідентичність, американський соціолог намагався створити принцип до вивчення як соціального, так й особистісного.

Соціологи при визначенні поняття ідентичності виділяють різні його аспекти. Так, Е. Еріксон інтерпретує ідентичність як почуття органічної приналежності індивіда до своєї історичної епохи й типу міжособистісної взаємодії, що властива цьому періоду. Дослідник виділяє, крім того, групову ідентичність як включеність у різні спільноти, підкріплену суб'єктивним відчуттям внутрішньої єдності з соціальним оточенням й психосоціальною ідентичність, яка надає особі відчуття значимості її існування у певних соціальних межах. Згідно Е. Еріксона, про відчуття ідентичності свідчать такі ознаки: відчуття внутрішньої тотожності та інтегрованості у часі; відчуття внутрішньої тотожності та інтегрованості у просторі; ідентичність переживається серед значущих інших, чому допомагають взаємовідносини й соціальні ролі [5, 89].

Т. Парсонс представляє ідентичність способом прийняття соціальних ролей при входженні в групу. Так, дослідник виділяє етнічні, вікові, спадкові, ворожі, статусні, групи гравців, спеціалістів, групи за інтересами, традиціями,

неформальні групи та ін., які власне через певні соціальні ролі визначають ідентичності особи. Т. Парсонс визначав категорію «соціальна ідентичність» у вигляді системи кодів, за допомогою яких індивідуальні значення (через ідеологію, релігійні норми, цінності та ін.) детермінують соціальні дії суб'єкта. Маємо такий висновок – ідентичність є не станом, а структурною характеристикою особистості [7, 25].

У соціологічній концепції П. Бергера та Т. Лукмана, ідентичність є засобом соціального конструювання реальності у конкретному суспільстві. Спираючись на погляди Дж. Міда, науковці розкривають теорію соціалізації як підґрунтя для теорії ідентичності. Головним поштовхом до набуття нової ідентичності, за Бергером і Лукманом, є потреба й можливість брати участь у певних соціальних сферах, відтак, мати відповідний соціальний статус та необхідний для цього набір соціальних ролей. У випадку, коли ідентичності індивіда на відповідному для нього рівні визнаються іншими, то соціальна активність є для нього цілком задовільною. Тобто, дослідники зазначають, що, з одного боку, індивіди самі конструюють соціальну реальність через її інтерпретацію, але, з іншого боку, вони лише відтворюють практику, яка складається під впливом існуючих об'єктивних обставин міжгрупового впливу. Соціальна ідентичність постає в них контентом значень, які підтримуються практикою у певному соціумі й, одночасно, представляють парадигму соціальних уявлень конкретної особи як представника тієї або іншої спільноти. Символічний аспект у соціальній природі людини, утворенні її ідентичності та оточуючого осередку, розкривають такі представники символічного інтеракціонізму як Ч. Кулі, Дж. Мід, І. Гофман та інші. Так, Дж. Мід за допомогою ідентичності визначає психологічний механізм включення індивіда до життєдіяльності суспільства, обґрунтовуючи свою думку тим, що свідомість та ідентичність особи дістає цілковитий вияв усередині символічної системи установок соціальної групи як цілого, виступаючи істотно опосередкованими стосунками з іншими. Парадокс для дослідника полягає в тому, що індивід усвідомлює власну ідентичність лише

в тому випадку, якщо дивиться на себе очима іншого. Особу Дж. Мід розглядає з позиції ведення постійного діалогу із оточуючою соціокультурною дійсністю, через що й трактування ідентичності постає у нього як «здатність дивитись на себе з боку» [3, 71]. У такому випадку особливості колективної та індивідуальної ідентичності, виступають як різні сторони одного й того самого процесу.

Ч. Кулі проблему ідентичності, самоідентичності розглядає з позиції теорії «дзеркального Я» (looking-glass-mind), відповідно до якої самовідчуття людини визначається її ставленням до відчуття самоті іншої свідомості та ставленнями інших до неї, тобто соціальна самість для нього - це дзеркальна самість - те, що відображається у свідомості інших. Дослідник зазначав, що «суспільство й індивід - невід'ємні аспекти якогось єдиного цілого тому, де б ми не виявили індивідуальний факт, то ми можемо віднайти там й соціальний факт, який його супроводжує» [2, 322].

В об'єктиві «фантому нормальності й фантому унікальності» розкриває проблему ідентичності І. Гофман. Учений вважає, що жодна людина в своєму житті не бажає бути зовсім непомітною, але в той же час зовсім і повністю відрізнитись від інших [1, 241]. Крім того, багато спільного у трактуванні ідентичності можна знайти у даного автора й Дж. Міда. Так, поділяючи ідентичність на соціальну ідентичність (типізація людини іншими на основі атрибутів соціальної групи, до якої вона належить); особисту ідентичність (індивідуальні ознаки особи, як, наприклад, комбінація фактів і дат історії її життя); та Я-ідентичність (суб'єктивне відчуття індивідом своєї життєвої ситуації), вчений також вважає, що особиста ідентичність є соціальним феноменом, оскільки інформація про факти життя людини відома її партнерам по комунікації й впливає на сприйняття власної ідентичності. І. Гофман запропонував модель взаємодії «Я» та оточуючого світу, яка представляє собою сукупність соціальних ролей «Я», що й є одночасно рефлексією над власними соціальними ролями [1, 295].

Ідентичність як взаємозв'язок між когнітивними процесами на рівні особистості й макросоціальними процесами, розглядають представники теорії соціальних уявлень, зокрема, С. Московічі, Ж.-П. Кодол та ін., які соціальне уявлення трактують як мережу понять, що виникають у повсякденній комунікації й беруть участь у процесах формування соціальної ідентичності особи.

Особливості міжособистісної взаємодії як підґрунтя психологічних механізмів формування соціальної ідентичності, досліджували М. Шериф, Д. Кемпбелл, Дж. Тернер та ін.

Е. Гідденс, досліджуючи підґрунтя ідентифікаційних процесів, приходять до висновку, що спочатку суспільство трансформує ідентичність окремої людини через соціальні інститути, а потім останні зазнають змін домінуючих цінностей під тиском дій особистісних ідентичностей та ідентифікацій.

З позиції соціалізації, що дозволяє особі прийняти соціальні норми як власні внутрішні установки, як керівництво до дії, а також здатності до об'єктивної й диференційованої самооцінки, розглядає ідентичність Е. Фромм. Дослідник визначив соціальну ідентичність особи з позиції співвіднесення її з ідеями, цінностями соціальних спільнот, вважаючи, що така необхідність вкорінена в самій природі особи, виходить із самих умов людського існування та є основою мотиваційних настанов. Тому соціальна ідентифікація, згідно Фромма, що існує серед членів будь-якої соціальної спільноти, обумовлена двома основними моментами: психологічними властивостями конкретної особи й своєрідністю її соціальних характеристик.

В. Ядов, досліджуючи механізми творення ідентичностей, звертає увагу, що ціннісно-орієнтаційна ідентифікаційна парадигма замінюється ціле раціональною, цьому сприяє наразі розвиток «інтернальності» (спираючись на власні сили та здібності) [6, 166].

Ідентичності, як зазначає С. Макеєв, які наявні у індивідів, залежно від того чи іншого соціального простору, що впливає на їх творення, можна поділити на номінальні, які усвідомлюються настільки, що можуть бути

виражені за допомогою назв (номінацій) та реальні, що залежать від практичної діяльності, безвідносно до того, наскільки чітко вони усвідомлюються в уявленнях.

Аналізуючи перераховані вище підходи у трактуванні даного поняття соціологічного дискурсу, можемо виділити, що є спільним для них, зокрема, те, що ідентичність є властивістю, яка пов'язана із відчуттям власної приналежності особи до цінностей певної соціальної спільноти, яка одночасно усвідомлює власну окремішність при будь-яких соціальних змінах. Таким чином, ідентичність представляє собою феномен, який виникає внаслідок взаємозв'язку індивіда та суспільства. Теорії ідентичності завжди включені до загальної інтерпретації реальності.

Ідентичність особи з соціальною спільнотою характеризується комплексом уявлень про соціальну реальність. Крім того, міра специфічності цих соціальних уявлень про відношення себе до тієї чи іншої соціальної групи, страти та ін., що відрізняють цих індивідів за даною ознакою від решти суспільства, є фактичною підставою для аналізу їх реального рівня ідентичності.

Специфіка соціологічного підходу до визначення процесу ідентичності особи полягає у розгляді того, які соціальні інститути та чому саме ці, а не інші, впливають на її самовизначення. Також соціологи досліджують наслідки наявності або відсутності тієї чи іншої ідентичності.

Оскільки вплив соціокультурної реальності відчуває на собі кожний представник соціуму, то всі етапи його життєвого шляху мають соціальні характеристики. Схильність описувати себе в соціальних термінах, кожний з яких має на увазі приналежність до певного «Ми», підсилюється в процесі формування й розвитку особи та підтримується соціумом.

Виникнення й популярність теорій ідентичності, як видно з зазначеного вище, зумовлені особливостями соціальної структури суспільства. Так, соціальними факторами, які сприяли появі проблеми ідентичності як об'єкту соціо-філософських досліджень, наприклад, згідно Е. Дюркгейма, стало

зростання усвідомлення власної індивідуальності, що притаманно саме індустріальним суспільствам з високим рівнем солідарності.

Поглиблення соціального розшарування призводить до того, що кожний представник цього соціального середовища все більше відрізняється від іншого, перебуваючи в своїй специфічній реальності, але несе за неї повну відповідальність перед собою та законом. Проте є соціологічна гіпотеза, що подолання кризових та конфліктних ситуацій в соціумі приведе до зменшення розподілу на своїх та чужих й зростанню потреб у самооцінці та саморозвитку. Отже, усвідомлене прийняття рішень, якісна професійна освіта, відповідальність перед законом є тими складовими буття особи, які зумовлені зростанням вимог сучасного суспільства до неї та є причиною актуалізації ідентичності індивіда в оточуючій реальності.

Поява й постійне зростання міждисциплінарних дослідів ідентичності зумовлені такими властивостями цього поняття як можливість аналітично розподілити особу на різні ідентичності, проаналізувавши їх ієрархію в конкретному суспільстві. Це створює підстави для дослідження процесів соціалізації індивідів, стадій зародження, формування, розвитку нових ідентичностей та їх ролей в конкретній дійсності; дає можливість моделювати й передбачувати наслідки типових соціальних ситуацій серед представників соціальної взаємодії. Таким чином, поняття ідентичності доволі пластичне, за його допомогою можливо інтегрувати соціальний досвід індивіда, результати ідентифікаційних процесів соціальної взаємодії, впливати на формування потреби постійного зростання усвідомленості серед представників сучасного соціального простору.

Специфіка соціальної ідентичності полягає в розкритті системи взаємозв'язків особи, у виділенні в ній значимих категорій, які визначають і мотивують індивіда в його соціальній позиції та інтеракціях. Актуальність дослідів соціальної стратифікації, динаміка процесів самовизначення під впливом різних спільнот, формування ідентичності з метою відтворення

необхідної соціальної структури, призводять до того, що наразі відбувається формування соціології ідентичності у структурі соціологічного знання.

Ідентичність та соціальна структура є взаємозалежними поняттями соціальної дійсності. Соціальна стратифікація постійно виділяє значимі для соціального розподілу соціальні статуси та різницю між ними, формуючи, таким чином, соціальну ієрархію суспільства, в якій вагоме місце в умовах сьогодення належить ідентичності. Зокрема, саме вона диференціює представників кожного соціального прошарку, соціального статусу та соціальної ролі, що мають спільні стилі життя, пріоритети та перспективи, відрізняючи їх від інших соціальних страт.

Поняттям «ідентичність» тісно переплітається з поняттям «самоідентифікації». Глибинним підґрунтям своєрідності самоідентифікації постає проблема унікальності людського способу буття й пов'язаних із цим потреб внутрішньої самооцінки, самоаналізу й способів зовнішнього самовираження особою свого внутрішнього своєрідного світу.

Термін «самоідентифікація» увійшов до словника соціально-гуманітарних наук у другій половині 70-х років ХХ ст. Розповсюдження й введення його у науковий обіг пов'язане з іменем згадуваного вже неодноразово австрійсько-американського соціолога Е. Еріксона. Дослідник, визначаючи за свідомістю самостійну роль в адаптації особистості до середовища на основі діалогу з цим середовищем, розуміє ідентичність як певну інтегративну структуру особистості у просторі й часі, а самоідентифікацію – як каталізатор активності людини по відношенню до значущих зовнішніх факторів у встановленні відношень між «Я» та «Іншим» [5].

Таким чином, специфіка соціального життя людини визначає дане проблемне коло в соціології. Кожна людина, на певному етапі свого розвитку, усвідомлює необхідність у визначенні власне своєї системи цінностей та пріоритетів. Цей внутрішній простір людини має відповідати її усвідомленим чи неусвідомленим потребам й мотивам. У випадку, якщо такого не відбувається, то можна говорити про кризу самоідентифікації чи

ідентичності. У повсякденній реальності пошук життєвого сенсу та набуття свого власного «Я» може бути як тимчасовим, так і постійним явищем.

Поняття ідентичності й самоідентифікації сутнісно плюральне, завдяки чому активно застосовується до різних аспектів сучасної реальності. Для людини, своєрідність і неповторність якої постулюються від народження її власним ім'ям та правом проявляти індивідуальні риси характеру, поняття самоідентифікації є надзвичайно актуальним. Одночасно поняття «самоідентифікації» є нестійким та рухливим, виступаючи, при цьому, провідною й спрямовуючою самоконцепцією особи у мінливій системі сьогодення. Крім того, воно фактично стало симптомом кризи сучасного суспільства, оскільки самоідентифікація людини другої пол. XX – поч. XXI ст. є відкритою для будь-якого зовнішнього впливу й, перебуваючи під тиском техногенної бездуховної цивілізації, людина в таких умовах відчуває потребу в збереженні та вираженні своєї духовності, шукаючи нових форм самоідентифікації.

Розуміння людиною самої себе залежить не тільки від того, якою вона себе сприймає, але й від тих зразків, які нею наслідуються. Самототожність «Я» визначається одночасно тим як людина себе бачить й тим, ким би вона хотіла себе побачити. Можна стверджувати, що самоідентифікація як механізм формування ідентичності виконує такі функції: відбір нових особистісних та соціальних цінностей в структуру ідентичності; переструктурування ідентичності відповідно до особливостей нових елементів, що увійшли до її структури; визначення індивідом значення та цінності нових елементів ідентичності та співставлення їх з попередніми соціальними цінностями, що також входять до структури ідентичності. Таким чином, це твердо засвоєний образ себе в усіх його зв'язках із зовнішнім світом, почуття адекватності та стабільного володіння власним «Я» незалежно від змін «Я» та ситуацій; це властивість людини до повноцінного вирішення завдань, що виникають на кожному етапі її розвитку. Традиційно самоідентифікація

сприймається на таких рівнях як: професійна; сімейна; етнічна; регіональна; релігійна; політична; еволюційно-видова; гендерна; духовна.

Самоідентифікація означає не тільки ототожнення людини з певною групою, але і процес розпізнання, тобто пошуку схожих ознак, що відповідають людині серед тих, якими володіє група. На індивідуальну діяльність зовнішні чинники діють через внутрішні умови. Самоідентифікація людини постає творенням єдності інтегрувань біоприродних ототожнень з духовним потенціалом розвитку. Пошук своєї самості - це пошук зв'язків із буттям, гармонізація тотожності з буттям «Я». Це досягнення певної цілісності людиною. Ступінь усвідомлення власного «Я» залежить від життєвого циклу – людина протягом свого життя проходить певні етапи, кожному з яких належить певна ідентичність. Іntenційність свідомості, спрямованість рефлексії на себе, допомагають людині в пошуку своєї самоідентифікації, осмисленні своєї самості, та сприяють подальшому формуванню людини.

На особистісну самоідентифікацію чи формування образу «Я» здійснює вплив як соціокультурне оточення, про що вже говорилося, так і те, що складає її самість, стійка внутрішня структура. Отже, осмислення буття людини у світі неможливе без дослідження проблеми її самоідентифікації, ідентичності. Дана тема стосується і особистої, і суспільної сфер людської діяльності, через що стає однією із провідних у філософії другої половини ХХ ст. Вона стала орієнтуватися на онтологізацію самої людини, а у суспільстві все більшої значимості набуває увага до суб'єктивного, креативного, особливого, національного, індивідуального.

Х. Ортега-і-Гассет у публікації «Заглибленість у себе і зверненість назовні», демонструє сутнісну відмінність людини від тварин, а саме: можливість звернення до себе через наявність власного внутрішнього світу людського «Я». Для захисту даного твердження філософ наводить порівняння із тваринами які, на його думку, живуть у постійному зверненні до іншого, оскільки тільки інший скеровує, змушує до дії, а людина має здатність віддалятися від світу на певний час, зосереджуватися та самозаглиблюватися,

витративши, проте, на формування такої можливості не одне тисячоліття [4, 162–163].

Занурення у свій внутрішній світ як у простір власних значимих сенсів, що створюють «ідеї про речі», можливе лише за умови внутрішньої самоідентичності людини яка, за думкою Х. Ортега-і-Гассета, визначається тим, ким людина знаходить себе у дійсності і, одночасно, згідно з якими ідеалами у майбутньому намагається проектувати себе у власне життя. У цій сфері внутрішнього світу заявляє про себе проблема ідентичності та самоідентифікації людини. Самоідентифікація, в даному розумінні, є узгодженням індивідуального із зовнішнім, орієнтацією на «Інше». Розробка категорії «Іншого» як невід'ємної умови процесів ідентифікації та самоідентифікації, почалася у напрямку філософії діалогу, де «Інший» розглядається як «Ти».

Таким чином, вищезазначене акцентує увагу на тому, що самоідентифікація є одним з важливих механізмів формування «Я-концепції» людини та підґрунтям переструктурування самосвідомості. Суб'єкт самоідентифікації прагне проявити себе через персоніфікацію, обравши саме те, що, на його думку, відповідає його ціннісним орієнтаціям, однак надто швидка заміна самоідентифікації призводить до безвідповідальності та байдужості.

Ідентичність – це властивість людини, яка пов'язана із відчуттям власної приналежності до цінностей певної групи в соціумі, а також усвідомленням окремішності «себе» в будь-яких соціальних змінах. Ідентичність представляє собою феномен, який виникає із діалектичного взаємозв'язку індивіда та суспільства. Теорії ідентичності завжди включені до загальної інтерпретації реальності.

Узагальнюючи теоретичні підходи до ідентичності та самоідентифікації, які розглядали це явище, зазначимо, що вони, по-перше, взаємодоповнюють одне одне, визначаючи різні складові функціонування досліджуваної проблеми, по-друге, що всі вони розглядають ідентичність як самовизначення соціального суб'єкта, а самоідентифікацію – як процес емоційного самоототожнення

суб'єкта з образом «значущого іншого» й, по-третє, мають міждисциплінарний характер. Таким чином, враховуючи вищезазначене, можемо стверджувати, що самоідентифікація є комплексною діяльністю людини із самовизначення, самоусвідомлення себе з відповідності самому собі. Тобто, це співвіднесення себе як «Я» з істинним образом себе, що розкривається через суб'єктивне відчуття власної приналежності до різних соціальних спільнот, групових цінностей на ґрунті прийняття даних норм як власних та стійкого емоційного зв'язку.

Відповідно до вище зазначеного, самоідентифікація є процесом напрацювання образу «Я» й передбачає уяву як про істинне, так і про хибне «Я». Це природньо відбувається під час пошуку самоідентичності.

Наразі при розгляді та аналізі стратифікаційних моделей соціальної структури, переважає багатоплановий підхід, який враховує як об'єктивні (власність, дохід, влада, освіта), так і суб'єктивні (параметри самоідентифікації людини, спільноти) показники. Таке трактування соціального різноманіття є актуальним для суспільств, які знаходяться під впливом трансформаційних змін і відзначаються тим, що критерії стратифікації є доволі рухливими й, певною мірою, невизначеними. Нестабільна ситуація формує навколо себе соціальний простір, для якого властивим є невизначеність норм і правил взаємодії з різними прошарками людей, що впливає на зростання кризи соціальної ідентичності, яка виявляє себе через ідентифікаційні конфлікти. Позитивним у цій ситуації є формування потреби у пошуку індивідом активної позиції відносно власної ідентичності, а також способів суб'єктивної стабілізації ситуації нестабільності, яка панує в оточуючому соціальному просторі. Результати цих пошуків викликають особливу зацікавленість науковців у якості методів виходу з кризових обставин розвитку сучасного суспільства.

Висновки. Зростання популярності теорій ідентичності в соціології як бачимо з вищезазначеного, зумовлені особливостями змін у соціальній структурі суспільства й потребами сучасного соціологічного знання

у дослідженні потреб та інтеракції індивіда у цій ситуації. Зокрема, особлива увага приділяється тому, наскільки суспільство контролює процеси індивідуальної свідомості (вплив реальної ситуації на індивідуальне «Я»); способам формування мотивацій та певних настанов у відповідних для суспільства напрямках. Також видається вагомим аналіз соціологами реакцій ідентичностей, які створені внаслідок взаємодії індивідуальної свідомості та соціальних інститутів і організацій, на структуру цього соціуму, на її підтримку, трансформацію або навіть руйнацію. Так, наприклад, дослідження процесів маргіналізації, що сприяють появі солідарності на ґрунті спільної ідентичності, з подальшим зростанням її ролі та значимості в соціумі є, зокрема, підставою для глибинного розкриття суб'єктивних та об'єктивних процесів соціуму з позиції критеріїв та своєрідності ідентичності та самоідентифікації особистості у соціальній системі сьогодення. Утім, хотілося б відмітити побажання, щоб напрями сучасних досліджень ролі ідентичності в різних соціальних ситуаціях, використовувалися для блага нашого сумісного співбуття й підтримання соціального порядку, а не заради жорсткого маніпулювання масами з метою досягнення злочинних інтересів меншості.

Зазначимо також, що поняття ідентичності та самоідентифікації тісно пов'язані між собою, маючи в своїй основі багато спільного. Тому ми розглядаємо дані терміни як близькі за значенням, що можуть замінювати та доповнювати одне одне й вважаємо недоцільним проводити між ними чітку диференціацію.

Варто зазначити, що саме використання понять «ідентичність» та «самоідентифікація» у соціології потребують своєї подальшої концептуалізації. Розподіл ідентичності на соціальну та індивідуальну не вирішує всіх проблем у її дослідженні. Ідентичність складно зафіксувати, оскільки у особи в інформаційному суспільстві відбувається постійний багаторівневий ідентифікаційний та самоідентифікаційний процес безперервного формування нових ідентичностей, що цілком відповідає

характеру взаємодій у соціальному просторі сьогодення. Для отримання більш ґрунтовних результатів розкриття ідентичності, складових самоідентифікаційних компонентів, які можуть вступати у взаємодію, найкращим варіантом аналізу є врахування її специфіки з позиції різних наукових підходів.

Література

1. Гофман И. Представление себя другим в повседневной жизни / И. Гофман. Москва : КАНОН-ПРЕСС, 2000. – 305 с.
2. Кули Ч. Социальная самость. Первичные группы / Ч. Кули. // Американская социологическая мысль. – Москва : Изд. междунар. ун-т Бизнеса и Управления, 1996. – С. 314–328.
3. Мид Дж. Г. Избранное: Сб. переводов / Дж. Г. Мид; [Сост. и переводчик В. Г. Николаев.]. – Москва, 2009. – 290 с.
4. Ортега-и-Гассет Х. Углубление в себя и обращённость во вне/ Х. Ортега-и-Гассет // Философские науки. – 1991.– № 5.– С. 158–173.
5. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. Москва : Гардарики, 1999. – 255 с.
6. Ядов В. Социальные и социально-психологические механизмы формирования социальной идентичности / В. Ядов // Мир России. – Москва, 1995. – № 3–4. – С. 158–181.
7. Parsons T. Essays in sociological theory / T. Parsons. – NewYork : TheFreePress, 1954. – 386 p.